

DE SCANDINAVISCH E PERS

Jo HENDRICX
Katleen VAN ASSCHE
Mieke GORDTS

V o o r w o o r d

In de volgende bladzijden vindt U een situatieschets van de Skandinavische pers.

Deze pers mogen we wel homogeen noemen. Er vallen vele punten van gelijkheid aan te stippen.

Zowel in Denemarken, Noorwegen, Zweden en Finland ontstond de pers onder invloed van belangrijke politieke gebeurtenissen en dus ook in de schoot van de verschillende politieke partijen.

En eveneens in de vier landen begon dit kenmerk, de politieke gebondenheid of eng-politieke belangstelling, te verwatere-
ren na wereldoorlog II.

Een ander algemeen voorkomend kenmerk is de ruime belangstelling van het Skandinavische publiek voor de geschreven media. Zweden staat op de eerste plaats, op de wereldschaal, wat de dichtheid van het krantenlezen betreft, nl. 49 %. Noorwegen komt op de derde en Denemarken op de vijfde plaats, zij het dan op Europese schaal.

Het concentratieverschijnsel en de krantendood komen natuurlijk ook in de Skandinavische landen aan bod.

Als laatste punt van overeenkomst halen we de overheidssteun aan de pers aan, een vooralsnog typische Skandinavische bezigheid. Hierover vindt U meer gegevens op de twee laatste pagina's van dit verslag.

I. De ZWEEDSE PERS

De "Ordinariii Post Tydenden" is de oudste krant van Zweden en dateert van 1624.

De eerste wet op de persvrijheid in Zweden werd ingesteld in 1766, en is daarmee de oudste in de wereld. Maar zoals haar opvolgers, werd deze wet herhaaldelijk ingetrokken, en vóór 1812 was er geen duurzame en effectieve wetgeving. De wet van 1812 bleef van kracht tot 1950 en vandaag nog is deze de basis van de aktuele wetgeving.

De wet op de persvrijheid in Zweden is een konstitutionele wet, wat betekent dat deze in stand wordt gehouden door strenge konstitutionele waarborgen.

"Persvrijheid wil zeggen dat elke Zweedse burger het recht heeft dingen te publiceren, zonder voorafgaande hinder door een of andere autoriteit, en die later enkel strafbaar zijn voor een rechtbank. Alle openbare dokumenten mogen onvoorwaardelijk uitgegeven (= gedrukt) worden, tenzij anders is voorgescreven in de perswetgeving".

Binnen de grenzen gesteld door de wet op de persvrijheid, heeft elk Zweeds burger toegang tot alle openbare dokumenten. Er zijn slechts weinig landen waar het individu tot dergelijke inzage van de openbare aangelegenheden is toegelaten.

Het is duidelijk dat het grondbeginsel van openbaarheid van allergrootst belang is voor de pers, in het bijhouden van de nationale aangelegenheden en administratie.

Krachtens de wet op de persvrijheid, mag geen enkele vorm van censuur toegepast worden op de Zweedse nieuwsbladen, tijdschriften, boeken of brochures. Anderzijds zijn smaadschriften, pornografie, de onthulling van militaire of andere gerangschikte geheimen, en soortgelijke geheimen vervolgbaar krachtens het strafrecht.

De straffen worden altijd opgelegd aan de uitgever, en de politie mag geen enkel onwettelijk onderzoek instellen naar de bronnen van het aanstootgevend (beledigend) artikel.

Deze bescherming van de anonimiteit wordt als essentieel beschouwd voor de vrije uitwisseling van meningen en berichtgeving.

De pers in Zweden is de meest liberale in de wereld. In dit perspectief werd een tribunaal opgericht waarbij elke burger die een klacht wil indienen tegen een nieuwsblad, verzekerd is verhoord te zullen worden. Dit tribunaal werd opgericht in 1916. De Zweedse pers kan niet ingedeeld worden in verschillende groepen, zoals de "quality press" en de "popular press" in Engeland. Ze kan ook niet aangeduid worden door de termen "informatie, sensatie, opinievorming".

De nationale nieuwsbladen zijn politiek gekleurd. Hetzelfde mag gezegd worden van het grootste deel der provinciale bladen, waar de discussies dan meestal handelen over lokale politieke aangelegenheden.

Wat dan i.v.m. het "sensationele" ? Als dit woord gebruikt wordt om persoonlijke beledigingen aan te duiden, dan dient te worden gezegd dat de Zweedse bladen een hoge onderscheiding verdienen voor hun diskretie. Zo is het bijvoorbeeld een ongeschreven wet dat men nooit moorden of echtscheidingen mag beschrijven (zelfs vermelden), ook worden namen van personen die voorwaardelijk werden gevonnist voor strafrechtelijke zaken, niet gepubliceerd. En over het algemeen streven de kranten ernaar beperkend te zijn zelfs in het publiceren van namen van personen die onvoorwaardelijk gevonnist worden voor misdaden.

De Zweden bekleden een zeer hoge plaats op de wereldlijst van nieuwsbladlezers. Uit een Unesco-onderzoek van 1968 werd opge-
maakt dat er 123 dagbladen zijn met een totale oplage van 3.708.000 voor 7.562.000 inwoners. Dit betekent een dichtheid van 49,0 van krantenlezend publiek, m.a.w. de grootste dichtheid in de wereld.

In de eerste zes maanden van 1965 waren er 113 nieuwsbladen (159, als alle bladen met tenminste 2 nummers per week meegeteld worden) met samen een cirkulatie van 4,1 miljoen exemplaren, wat overeenkomt met 539 ex. per 1.000 inwoners. In 1968 waren er alweer drie kranten weggevallen. De oplage (4,1 milj.) bleef ongewijzigd.

De proportie lag nog hoger in het verleden: in 1950, bv. werden bijna 180 nieuwsbladen gepubliceerd. De achteruitgang is vnl. te wijten aan de voortdurende naoorlogse vloedgolf van fusies, ondernomen door de uitgevers ingevolge de stijgende prijzen. Zelfs nu werken zowat 20 nieuwsbladen met verlies en ze zijn slechts in staat te blijven bestaan door staatssubsidies. De meeste van de sluitingen hebben kranten getroffen die wedijverden met bladen met een grotere oplage in dezelfde groep (85 % van de sluitingen). De groeiende concentratie heeft zelfs relatief grote ondernemingen tot slachtoffer gemaakt. Zo heeft het voornaamste orgaan van de sociaal-democratische partij, "Stockholms-Tidningen", met in 1965 een oplage van

132.400 ex., haar publikatie stopgezet bij het begin van het jaar 1966.

En in Göteborg staakte het sociaal-demokratisch blad "Ny Tid" haar dagelijkse publikatie, in 1963, spijs een oplage van 45.100 ex. op dat ogenblik.

De Zweedse regering steunt noodlijdende dagbladen; voor economisch zwakke bladen wordt een leningfonds ingesteld voor aankoop van grondstoffen en machines. De kranten die willen meewerken aan een gemeenschappelijke distributie, krijgen een korting van 5 kronen per abonnee. De kranten met een oplage lager dan 10.000 ex. ontvangen een subsidie van de staat voor krantenpapier.

Behalve enkele uitzonderingen, verschijnen de nieuwsbladen van Stockholm, Göteborg en Malmö 7 maal per week. Zesdaagse publikatie is regel in andere delen van het land, uitgezonderd in Barås, Hälsingborg en Sundsvall (7 dagen). Er zijn bovendien zowat 40 voorspoedige lokalen bladen die 2 tot 5 dagen per week gepubliceerd worden. De meeste provinciale bladen verschijnen 's morgens.

De drie grootste steden - Stockholm, Göteborg en Malmö - hebben namiddagbladen met een grote oplage.

Politiek gezien komen de oplagecijfers weinig overeen met het stempatroon van de verkiezingen.

De drie niet-socialistische minderheidspartijen worden vertegenwoordigd door 74 % van de totale oplage - 48 % voor de liberale, 23 % voor de konservatieve, en 3 % voor de Centrale partij. De regerende Sociaal-Demokratische partij wordt vertegenwoordigd door 22 %. Wat de kommunisten betreft, zij hebben slechts één enkel dagblad, "Norrskensflamman" in Luleå, die ongeveer een oplage heeft van 3.000 exemplaren.

De weekbladen: de populaire en andere lichte tijdschriften. In 1965 waren er 35 van deze bladen met een totale oplage van 5,6 miljoen ex.; meer dan 90 % van het Zweedse volk leest deze regelmatig. Een andere belangrijke groep tijdschriften bestaat in handels- en professionele bladen, in totaal ongeveer 500.

Hoe werd de Zweedse dagbladpers beïnvloed, financieel en redaktioneel, door radio en tv ?

Bij overweging van deze vraag moet in acht genomen worden dat de Zweedse radio en tv gemonopoliseerd zijn in één onderneming, grotendeels in bezit van de pers, industriële organisaties en volksbewegingen, terwijl de regering 6 van de 11 leden der regerende kommissie aanstelt.

De radio-uitzendingen hebben nooit iets aan de positie van de dagbladpers gewijzigd. Met de tv was het een andere zaak. De tv werd een geducht konkurrent voor de bioskopen, maar ook voor de tijdschriften. Zelfs een gedeelte van de dagbladpers zag haar oplage verminderen met de opkomst van de tv, vooral dan de supplementaire bladen die in de namiddag verschijnen. Veel van deze bladen hebben hun lezerspubliek weten te behouden door ruimte te houden en redactionele inspanning te leveren ter presentatie van de verlopen en toekomstige tv- en radioprogramma's.

Waar de tv in staat is meer flitsen van gebeurtenissen te laten zien, kan de geschreven pers een meer uitgebreide behandeling geven met landkaarten, foto's en andere illustraties, die niet in enkele sekonden verdwijnen, zoals dat op het tv-scherm wel gebeurt.

Nieuwsagentschap van Zweden : Tidningarnas Telegrambyrå (TT). Dit agentschap werd in 1867 opgericht als een advertentieagentschap 'Svenska Telegrambyrå). In 1922 komt het in handen van de Zweedse pers.

In Stockholm bevindt zich het nieuwsbureau, onderverdeeld in een centraal en een provinciaal nieuwsbureau.

Voor het verdere binnenlandse nieuws hangt TT af van de korrespondenten van de kranten. Want iedere bij de TT aangesloten krant is kontraktueel verplicht een of meer medewerkers ter beschikking te stellen voor de binnenlandse berichtgeving. TT brengt op de radio dagelijks 6 maal een nieuwsbulletin. TT geeft ook steeds meer backgroundinformatie. De belangrijkste bron voor buitenlands nieuws in Zweden is REUTER.

Het nieuws van REUTER, AP, UPI en AFP, dat TT ontvangt, handelt over gewapende conflicten, internationaal nieuws, acciden-ten en misdaden.

TT krijgt weinig nieuws van TASS. Geen ongelukken of misdaden, wel meestal internationaal en wetenschappelijk nieuws. Verder heeft elke partij haar eigen persbureau, dat de aangesloten kranten van materiaal voorziet.

De Zweedstalige pers in Finland.

Wanneer men de Zweedstalige pers in Finland gaat onderzoeken, moet de aandacht gevestigd worden op het feit dat Finland door de eeuwen heen, steeds de invloed heeft ondergaan van Zweden. Dit met het gevolg dat er in Finland een situatie bestaat soortgelijk aan deze in België en Zwitserland, landen die meer dan één nationale taal hebben. Het Fins en het Zweeds zijn de nationale talen in Finland en beide worden gebruikt in wetgeving, administratie, officieel leven, enz. (Zo hebben bv. vele

Finse steden 2 officiële namen: Helsingfors: Fins, Helsingfors: Zweeds).

De Zweedse dagbladpers in Finland moet op deze achtergrond gezien worden.

In 1861 verschijnt het eerste nieuwsblad, uitgegeven op de moderne manier. Dat is het "Helsingfors Dagblad", uitgegeven in de hoofdstad. Het blad is liberaal gericht en vecht voor de liberale ideeën die op dat ogenblik gans Europa veroveren. Helsingfors Dagblad staakt haar publicatie in 1887.

Het belangrijkste probleem dat het politiek leven beheerst is het taalprobleem. In het eerste deel van de 19e eeuw, domineert het Zweeds als de administratieve taal in het land. Het Zweeds is tevens de hoofdtal in het kulturele leven en bij de leidende klasse, en dit tot ver in de tweede helft van de 19e eeuw. Maar de nationale, Finse beweging maakte vlugge vooruitgang in de laatste jaren van de 19e eeuw.

De Finstalige nieuwsbladen komen op. Er zijn bijna evenveel Finstalige als Zweedstalige dagbladen. De grootste dagbladen zijn nog wel de Zweedse en deze verschijnen op meer dagen dan de Finse, maar langzamerhand verandert deze situatie.

Een ander groot probleem in Finland is haar houding tegenover Rusland. Rusland wil Finland tot een Russische provincie maken. De Finse nationalist, met het blad "Uusi suometar", streven ernaar, door middel van een politieke toestemming de Russische aanval af te slaan. De Zweeds-gezinden echter, menen dat onverstoorbare, passieve weerstand moet aangewend worden met de poging de plannen van de tsaar in de war te sturen.

De Russische autoriteiten reageren tegen deze pers met censuur, verbeurdverklaring en gevangenisstraffen.

Na de definitieve stopzetting van de Russische bezetting van Finland (na W.O. I) krijgt Finland eindelijk de volledige vrijheid. Dit betekent een nieuwe fase in de geschiedenis van de pers.

De huidige Fins-Zweedse dagbladpers ziet er als volgt uit : 2 bladen die 7 maal per week verschijnen, 5 die gepubliceerd worden op zes dagen in de week, en 5 met drie uitgaven per week.

Bij deze twaalf komen dan nog 4 tweedaagse, en 5 wekelijkse nieuwsbladen van politiek of lokaal karakter.

"Hufurdstadbladet" is het belangrijkste Zweeds nationaal nieuwsblad in Finland. De Zweedstalige nieuwsbladen worden gepubliceerd in alle streken binnen het Zweeds grondgebied, maar daarbij zijn er enkele lokale bladen in Finssprekende steden met een Zweedse minderheid.

- Prakke, H., Handbuch der Weltpresse.
Band 1, Die Pressesysteme der Welt,
Köln, 1970.
- Gazette 1963.
- "Fact sheets on Sweden", published by the Swedish Institute
for Educational Relations with
Foreign Countries.
- De Pers, april 1969, p. 54.
- De Pers, juni 1968, p. 38.

II. DE DEENSE PERS

1. Een korte historische schets.

Kranten in de Deense taal zijn verschenen vanaf 1666. Er zijn er nu nog vier overgebleven, die ontstonden in de 18de eeuw: nml. Berlingske Tidenden, Aalborg Stiftstidende, Aarhus Stiftstidende, en Fyens Stiftstidende.

De persvrijheid werd afgekondigd in 1849. Behalve tijdens de tweede W.O., is deze vrij goed gewaarborgd gebleven.

In de 18de eeuw groeiden verschillende kranten vanuit de vier politieke strekkingen: burgerlijk-konservatief, de linkse boerenpartij, de sociaal-demokraten en de radikale vleugel, die zich had afgescheiden van de rechtsen.

"Social-Demokraten"- sinds 1959 "Aktuelt" geheten - is het oudste sociaal-demokratische dagblad ter wereld. Het verscheen namelijk voor het eerst in 1873. Het stond aanvankelijk onder leiding van gewone arbeiders. Het blad groeide mee met de socialistische beweging in Denemarken (1).

2. De hedendaagse situatie.

In 1965 verschenen er 66 titels, op de tijd van twintig jaar verdwenen er 69 titels.

De vier-partijen pers, die ontstond en groeide bij belangrijke politieke gebeurtenissen, zoals de grondwetswijziging, is een belangrijk kenmerk van de Deense krantenwereld.

Toch stelt men langzamerhand vast dat men vanuit een bijna exclusieve politieke belangstelling overgegaan is naar een bredere interessesfeer.

Een tweede kenmerk is de sterke relatie tussen lezer en zijn krant. Hieraan ligt het vier-dagbladensysteem ten grondslag; want lange tijd klonk de leuze: in iedere stad, iedere partij haar krant ! Zodat er tot voor de tweede W.O. drie à vier kranten per stad met een eigen drukkerij konden verschijnen.

Maarna '45 verwateren beide kenmerken, de eenzijdig-politieke belangstelling zwakt af. Ook verdwijnen er vele lokale kranten onder invloed van het concentratieverschijnsel: meer en meer gaat een grote krant een bepaalde streek overheersen. Door de hogere onkosten kunnen alleen de grote kranten in leven blijven, de lokale bladen verdwijnen, of blijven verschijnen met steun van de partij of door samenwerking met anderen.

Het hoger vermelde "Social-Demokraten" begon in '60 met een concentratiebeweging, waarbij een aantal bladen van Zuid en Centraal Jutland betrokken waren. Ze houdt in dat deze kranten in dezelfde drukkerij gedrukt worden.

Naar verluidt wordt er niet geraakt aan editoriale vrijheid. Dit concentratieverschijnsel houdt een gevaar in voor de open politieke discussie; dit wordt door het inlassen van open fora, lezersbrieven tegengegaan, dit vindt althans Svend Thorsen in zijn boek: "Newspapers in Denmark" (Kopenhagen, 1955). Ook noemt schrijver de trustvorming ongelukkig omdat daardoor de historisch gegroeide lokale pers verdwijnt. Deze heeft toch een eigen roeping in de discussie van de public affairs en in het verstrekken van lokaal nieuws, waarin geen enkele Kopenhaagse of landelijke krant kan voorzien.

De familiale vereniging die de Berlingske Tidende, de B.T. en Jydske Tidende laat verschijnen, heeft 1/4 van de totale Deense dagbladpersoplage in handen.

De 9 sociaal-demokratische kranten vormen 1/10 van de oplage, zij worden uitgegeven door een vereniging waarvan de aandeelhouders vakbonden zijn.

5,5 % zijn in handen van de liberale kranten, beheerd door de erfgenamen van de stichter.

Dit maakt dus 54 % van de totale oplage voor deze vier verenigingen.

De regering wil van haar kant ook de pers helpen door aangepaste posttarieven, door kranten te laten verspreiden in scholen, ziekenhuizen, kazernes etc. (2). Er zijn reeds vele scholen, vooral rond Kopenhagen, waar kranten gebruikt worden als leermiddel: het verhoogt de interesse voor de krant zelf en voor de problemen, die erin behandeld worden (3).

In 1970 verschenen in Denemarken 59 titels.

34 % konservatief

29 % liberaal

20 % sociaal-liberaal

9 % socialist

8 % geen uitgesproken politiek (4).

De kranten hebben vooral abonnees (cfr. de sterke relatie krant-lezer). Er worden weinig losse nummers verkocht.

Wat de dichtheid van de oplage betreft, komt Denemarken op Europees vlak op de vijfde plaats, met 35 % (5).

Kopenhagen.

In de Deense hoofdstad verschijnen er twaalf titels, die 2/5 van de totale oplage omvat; de twee grootste Kopenhaagse kranten nemen 1/3 van de nationale oplage voor hun rekening.

De kranten zijn samengesteld uit wat de lezer wenst te lezen en "wat hij zou moeten lezen".

Algemeen gesproken ziet de Kopenhaagse pers er homogeen uit, zowel qua lay-out als qua het grote aandeel van de nieuwsfunctie. Ook algemeen zijn de week-end en zondagsbladen en de radio- en T.V.-bladen die door de kranten worden uitgegeven; dit gebeurt niet zozeer om financiële redenen, wel omdat de lezers deze bladen wensen.

Te Kopenhaagse pers besteedt veel aandacht aan de distributie buiten de hoofdstad. Dank zij een degelijke infrastructuur en de kulturele en intellektuele gelijkschakeling der bevolking (door de radio en de pers) kunnen de hoofdstedelijke kranten 1/5 van hun oplage in de provincie kwijt.

We zagen reeds dat de Deense kranten zich meer en meer losmaken van hun partij, die ze aanvankelijk heeft opgericht. De meeste lezers kiezen niet langer hun krant in functie van hun politieke overtuiging, maar wel geeft hun interessesfeer de doorslag.

Dit blijkt uit de disfunctie tussen oplagecijfer van de kranten van een bepaalde politieke richting en het aantal behaalde stemmen bij de verkiezingen. In '53 behaalden de oude bourgeoispartijen 47 % van de stemmen, hoewel 85 % van de oplage ingenomen wordt door kranten met een bourgeoisetiket. De Labourpartij behaalde met 1/8 van de totale oplage 40,4 % van de stemmen.

(De situatie voor de socialistische pers in Denemarken loopt dus op dat gebied parallel met die van de Belgische pers.) Moge-

lijke oorzaken zijn: de niet-socialistische pers heeft weinig invloed op het kiesgedrag van haar lezers, of, wat ik eerder zou denken, de socialistische pers kan niet langer lezers aantrekken door haar eenzijdige politieke belangstelling (cfr. België).

Al worden de banden met de partijen lossen, toch blijven de kranten politiek geïnteresseerd, wegens de sterke politieke belangstelling van het Deense lezerspubliek.

De Kopenhaagse pers is minder gekommercialiseerd dan vele van haar buitenlandse collega's. Een typisch verschijnsel bij de echte Deense kranten is het naast en door mekaar verschijnen van "lichte en zware kopij". Dit "lichte" vervalt niet in een overdaad van sex, misdaad en schandaaltjes (zoals de Anglo-Amerikaanse pers), maar het getuigt van een gezond mentale evenwicht.

Provinciebladen.

Zoals reeds hoger gezegd, staat de provinciale pers toch nog in een sterke relatie met haar lezers.

De goede provinciebladen nemen een realistische houding aan, ze dragen bij tot het verzorgen van het lokale leven, en ze strijden soms voor de lokale belangen. Ze zijn politiek ongebonden, houden er een eigen mening op na tegenover Kopenhagen, de regeringspolitiek en de mening van het distrikt, waar ze verschijnen. Ook deze kranten leggen een grote interesse voor de politiek aan de dag en ze hebben zelfs een merkbare invloed op de politiek die in het "Folketing" gevoerd wordt.

De gemiddelde oplage van de provinciale pers schommelt tussen 8.000 en 15.000 exemplaren.

Ze geven dezelfde buitenlandse en binnenlandse berichtgeving als de hoofdstedelijke kranten, alleen is de eerste categorie bondiger en gematigder, de tweede meer uitgebreid voor het eigen distrikt.

Ook hier merken we alleen een groei bij de reeds grote kranten. Want alleen deze kunnen de lezersvraag naar nieuws, foto's, ontspannende lectuur en advertenties voldoen. Het meest verschijnen, in de afdeling betaald drukwerk, "les petites annonces" (te koop en gevraagd). Dit soort dingen vereist door de bank meer werk. Het succes van die rubriek valt te begrijpen als men weet dat ieder gezin zeker één, soms wel twee kranten koopt.

Dank zij uitstekende postvoorzieningen is een verspreiding op grotere schaal ook mogelijk voor de provinciale bladen.

Eigenaardig in Denemarken zijn de "gewestelijke bladen, die in eerste instantie reclame opnemen van de plaatselijke handelaars, maar daarnaast ook lokale berichtgeving afdrucken.

Hun aantal en oplage hebben zich, dank zij de krantendood, in gunstige zin ontwikkeld. Waar ze vroeger bijna uitsluitend in de grote steden werden verspreid, komen ze nu ook voor in de provinciesteden. Begin '67 verschenen er zowat 300 gewestelijke bladen in Denemarken, met een gezamenlijke oplage van twee miljoen.

De grootste kranten.

In Kopenhagen zijn : Berlingske Tidende met in de week 161.259 exemplaren en de zondagsuitgave telt 254.096 exemplaren. Politiken heeft in de week een oplage van 143.163 en 's zondags 293.039 exemplaren. In de provincie : Jyllands Posten met 62.000.

Rekening gehouden met de stijging van de bevolking, viel het dagbladcijfer per 1.000 inwoners van 416 in 1948 op 347 in 1963, deze achteruitgang was reeds ingezet voor de opkomst van de T.V.

De zondagsbladen tellen tot 90 pagina's. In de week verschijnt de Berlingske Tidende met 34 pagina's, de meeste provinciale kranten geven tot 20 blz.

De advertenties beslaan in de meeste bladen 1/3 van de oppervlakte, in de Berlingske Tidende zelfs de helft. In vergelijking met kontinentaal-Europese kranten staan er meer foto's afgedrukt in de Deense bladen.

Voor hun buitenlands nieuws doen ze een beroep op Ritzaus Buro (cfr. infra). Dit nieuwsagentschap neemt het nieuws zelf over, voor de helft van Reuter, 1/4 van A.F.P., verder van D.P.A. en het Zweedse T.T. De grootste kranten zijn ook aangesloten op U.P.I. en A.P. of op de telegramdienst van de Times of die van de Daily Telegraph. Ook werken er vele Deense journalisten in Londen om daar buitenlands nieuws te verzamelen voor de kranten op het thuisfront.

3. Organisatie van de Deense perswereld.

Zoals bijna alle Europese nieuwsagentschappen, groeide het Ritzaus buro uit initiatieven van individuen, die eerst banken en handelsfirma's van economisch nieuws voorzagen. Later speelden ze ook algemeen nieuws door naar de kranten. Ritzaus Buro werd in 1866 opgericht door de Deen Eric Ritzau; het is het oudste van de vier Skandinavische nieuwsagentschappen (6).

Tot in 1947 bleef het beheer in handen van de Ritzau familie. Nadien werd het door de Deense pers overgenomen. De kranten benoemen gezamenlijk de achttien leden van het bureau.

A/S Blad Kompagniet is eigendom van de meeste hoofdstedelijke kranten; het is een vereniging opgericht voor de verbetering van de distributie buiten Kopenhagen.

Danske Dagblader Foellenerrepraesentation is de spreekbuis van de aandeelhoudende kranten t.o.v. de autoriteiten en het volk.

De journalisten zijn verenigd in de Dansk Journalistforbund, die de beroeps- en economische interessen van haar leden behartigt.

Journalisten maken eerst een proeftijd door van twee of drie jaar op een krant, waarna ze zes maanden theoretische lessen kunnen gaan volgen aan de Danmarks journalistøjskole.

- (1) Gazette, 1963, p. 157-164, PEDER TABOR.
- (2) Mesures d'aides à la presse, De Pers, april 1970, p. 42-43.
- (3) De Pers, april 1969, p. 47.
- (4) De Pers, juni 1970, p. 64-65.
- (5) De Pers, Unesco-onderzoek, juni 1968.
- (6) The Scandinavian News Agencies, Jan Otto Modig, Gazette 1963, p. 143-148.

Verder werden nog geraadpleegd : Newspapers in Danmark, Svend Thorsen, Kopenhagen, 1953.

- Les Techniques d'Information, la Presse.
- Niels Thomson, Extrait du Danemark, Manuel Officiel, en
- Prakke H. : Handbuch der Weltpresse :
Band 1 : Die Pressesysteme der Welt, Köln, 1970.

III. DE NOORSE PERS

1. Ontstaan en groei van de Noorse pers.

De eerste Noorse krant verscheen in 1763. Gedurende de daaropvolgende decennia werd alle ontwikkeling geremd door de sterke censuur die door de absolute monarchie werd uitgeoefend.

Vanaf het begin van de negentiende eeuw kwamen er bladen op de markt die gericht waren tegen de absolute monarchie en tegen de Unie met Denemarken. Deze kranten hadden een aandeel in de onafhankelijkheidsverklaring van Noorwegen in 1814.

De basis van de persvrijheid werd vastgelegd in de grondwet. Ook de preventieve censuur, zowel van een administratief orgaan als van de regering is uitgesloten.

Na het aangaan van een nieuwe unie met Zweden, bleven de dagbladen op hun hoede i.v.m. eventuele inbreuken op de rechten van het Noorse volk.

De lokale politieke pers speelde een grote rol in de politieke opvoeding van het volk.

Naarmate de economische toestand van het land verbeterde, steeg de kwantiteit en de kwaliteit van de kranten. Ook bij de opkomst van de partijen (sociaal-demokraten, liberalen en konserватieven), rond 1880, groeide het aantal kranten ontzettend. Rond de eeuwwisseling sloegen de meeste dagbladen een lichtere toon aan, slechts de oudsten bleven strikt politiek geïnteresseerd.

Tijdens de bezettingsjaren van de tweede W.O. werd de censuur ingevoerd. Vele kranten werden uit cirkulatie genomen, anderen hielden spontaan op te bestaan. Alleen de underground pers was tijdens die jaren van belang (1).

Onder de oorlog waren er 20.000 Noeren werkzaam in de illegale pers. 3.500 werden gearresteerd en naar gevangnissen of concentratiekampen gezonden. 142 vonden hierbij de dood.

Niet alleen beroepsmensen, journalisten en uitgevers, maar vooral gewone burgers namen deel aan het in stand houden van de illegale pers. Zo verschenen er 300 publikaties ondanks de doodstraf die door de bezetter was ingevoerd. Dank zij het feit dat de hele natie er achter stond (financieren, schrijven, tikken, uitgeven en verspreiden) kon de illegale pers zo'n omvang nemen.

2. De hedendaagse situatie.

Na de bezetting konden de meeste kranten opnieuw normaal verschijnen. Er verdwenen er wel enkele in concentraties, maar toch was de krantendood niet zo groot als in vele andere landen. Aan de basis hiervan ligt de weinig voordelig geografische structuur van Noorwegen, die de distributie bemoeilijkt en zo de levenskansen van de lokale pers verhoogt.

Er verschijnen tegenwoordig 81 kranten zes maal per week met een gezamenlijke oplage van 1,44 miljoen. 's Zondags en op hoogdagen is het uitgeven van kranten verboden in Noorwegen.

Als we de kranten, die van zes tot eenmaal in de week verschijnen, per oplagecategorie beschouwen, dan komen we tot volgende indeling :

52 kranten	onder 5.000 ex.	: 157.209 ex.	voor die kate-
26 "	tussen 5.000-10.000 ex.:	181.683	gorie in het to-
27 "	" 10.000-20.000	: 389.847	taal
18 "	" 20.000-40.000	: 462.607	" "
6 "	boven 40.000	: 539.932	" "

Al is de Noorse pers niet meer zo eenzijdig politiek ingesteld als in de negentiende eeuw, toch bestaan er nog enkele partijbladen. De Labour- en de kommunistische kranten zijn in het bezit van de partij of koöperatieven waar de partij aandelen in heeft.

De grote meerderheid van de Noorse kranten worden uitgebaat in private ondernemingen, familievennootschappen en enkele door privé-personen.

Sommige zijn ingeschakeld in een technische of commerciële samenwerking. De grote en minder grote kranten mogen financieel gezond genoemd worden, de kleintjes moeten rekenen op subsidies van partijen, van persoonlijke schenkingen en giften en sympathiserende reclame.

Fellesavisa is een bijzondere soort van samenwerking tussen de kranten. Het gaat hier om aaneensluiten van zelfstandige kranten met verschillende politieke strekking, die inhoudelijk, behalve op het politieke en lokale vlak, gelijk zijn.

3. Organisatie van de Noorse pers.

De journalisten worden gedurende tien maanden opgeleid, nadat ze eerst een jaar op een redactie gewerkt hebben.

De Noorse Pers Associatie heeft enkele regels, voorwaarden neergeschreven waaraan volgens haar een goede pers moet voldoen :

- goed het onderscheid maken tussen nieuws en kommentaar
- nooit gebruik maken van nieuws uit anonieme bronnen
- een beschuldigde is nog niet schuldig verklaard
- respecteer het private leven van de individuen, enz.

De Noorse pers associatie heeft ook een komitee opgericht, dat door zijn evenwichtige uitspraken over etische en professionele tekortkomingen van kranten, artikels, journalisten, algemene waardering geniet.

Noorwegen komt op de derde plaats in Europa wat de krantendichtheid betreft (3). Specifieke perswetten bestaan er niet, wel enkele wetten die speciale gevallen regelen :

- recht op antwoord
- straf indien de overheid gewild in een verkeerd daglicht wordt gesteld.

World Press Achievement Award '70 werd toegekend aan Stavenger Aftenblad, een liberaal Noors dagblad. Thomson, hoofdredacteur en uitgever, is gekend voor zijn onafhankelijkheidszin en is sterk gekant tegen de inmenging van de politieke partijen in de Noorse pers (4).

Norsk Telegrambyrå (N.T.B.) werd gesticht in 1867. Het was in privébezit tot 1918, werd daarna overgenomen door de Noorse pers, langs een maatschappij, die voor dit doel werd opgericht. Het bestaat uit een thuisploeg, een buitenlandse ploeg en een commerciële afdeling. Het buitenlandse nieuws wordt ook gedeeltelijk overgenomen van Reuter, A.F.P. en D.P.A.

Norsk Telegrambyrå is het enige Skandinavische nieuwsagentschap met een eigen fotodienst (5).

- (1) The Underground Press of Norway 1940-1941, Brunvand, Gazette 1963, p. 125.
- (2) De Pers, juni 1970, p. 65.
- (3) Unesco-onderzoek, De Pers, juni 1968, p. 38.
- (4) De Pers, juni 1970, p. 64.
- (5) The Scandinavian News Agencies, Jan Otto Modig, Gazette, 1963, p. 143-148.

Verder werd er ook geput uit : The Norwegian Press, Gazette, 1963, p. 87-93

en

Prakke, H. : Handbuch der Weltpresse,
Band I : Die Pressesysteme der Welt,
Köln, 1970.

IV. DE FINSE PERS

1. Plaats van de pers in de massamedia

Onderzoek naar de invloed van de massakommunikatie gebeurt omstreeks 1965 in de Finse universiteiten. Vooral het onderzoek van de ontvanger, de evaluatie, het gebruik, de motieven, het effect.

Ook de Finse Broadcasting company verrichtte pionierswerk.

Radio en TV zijn de media welke het meest gebruikt worden door het Finse publiek. Relatief weinig tijd wordt besteed aan het lezen van dagbladen in evenredigheid met de tijd gebruikt om naar radio en TV te luisteren. De krantenwereld is echter niet onbelangrijk : slechts 15 % van de bevolking wordt niet elke dag door een dagblad bereikt, 60 % leest meer dan één dagblad (dit zijn lezers van twee of meer provinciale kranten); 48 % leest een nationale krant, terwijl de lokale kranten 83 % van de bevolking bereiken. Normaliter leest de bevolking één magazine; 58 % leest er meer dan één.

De lezersinteresse van het Finse publiek gaat veel naar het zogenoemde "every day" materiaal in het dagblad en in de onderhoudende magazines. Boeken worden weinig gelezen (3 à 4 per jaar), TV, radio en pers zijn de meest populaire vormen van kommunikatie.

2. Geschiedenis

Tot in 1809 was Finland een provincie van Zweden. De kommunikatie was er zeer primitief, alleen de hoofdstad TURKU had een drukkerij (daterend van 1662).

De eerste kranten hadden meer het karakter van een revue. Zij kunnen veeleer voorlopers van de echte krant genoemd worden. Na het Zweedse regime in Finland echter rezen na Turku overal drukkerijen op.

In de krantenwereld was Finland ten minste 100 jaar ten achter op de andere landen en dit tot in het begin van deze eeuw. Men kan slechts van werkelijke ontwikkeling van de pers beginnen te spreken vanaf 1820. - De bladen van de laatste eeuw werden meestal aangewend voor het propageren van een of andere politieke opvatting. Hun eerste taak was de opvoeding van het volk en dit naast kulturele objekten, ekonomie en het taalvraagstuk. Sociale hervorming, het gebruik van de Finse taal, verdediging van de nationale autonomie waren de meest belangrijke ideeën uitgedrukt door de Finse pers in de 19e eeuw.

De meeste van de hedendaagse Finse bladen vinden hun ontstaan in de 19e eeuw :

1860 : Nikolaas I voert hervormingen door betreffende de administratie, het schoolstelsel en de kommunikatiemiddelen.

1861-1889 : Helsingfors Dagblad (verscheen in 1871 zesmaal per week). Dit blad was drager van liberale gedachten en stond vooral in het teken van de jonge generatie die Zweedstalig was.

Het is ook vanaf de 19e eeuw dat Finland stilaan zijn oude tradities verlaat om zich te moderniseren en te industrialiseren. Het realisme van de bourgeoisie die in de Oosterse landen de weg klaar maakte voor democratische ideeën manifesteert zich traag.

Door het imperialisme van Rusland konden de politieke partijen zich moeilijk ontwikkelen. Op het einde van de eeuw waren er 3 politieke groepen: de konservatieve partij, de jonge Finse partij (met liberale gedachten) en de Zweedse partij: hieruit ontstaan diverse politieke kranten. Daarnaast treft men een aantal financiële en economische bladen aan.

Deze kranten (opgericht vanaf 1860) overleefden de concurrentie meestal en bestaan vaak nog steeds :

HUFUUDSTADSBLADET : opgericht in 1864 en toen het belangrijkste commercieel dagblad. Het is geschreven in de Zweedse taal.

UUSI SUOMI (Fins, 1869) : het was lange tijd de belangrijkste krant in de Finse taal en werd orgaan van de konservatieve partij.

PÄLVÄLEHTI (1889) : sinds 1904 : "Helsingin Sanomat" en toen orgaan van de Finse jongeren, nu onafhankelijk orgaan.

NYE PRESSEN (1882) : voornaamste zweedstalig orgaan, is dikwijls van naam veranderd en verschijnt 's avonds nu onder zijn originele naam.

AAMULEHTI (1882, te Tampère) : konservatief blad.

SATAKUNNAN KANSA (te Pori in 1873) : konservatief.

KARJALAINEN (1874 te Joensuu) : konservatief.

SAVO (1879, te Kuopio) : konservatief.

KALEVA (1899, te Oulu)

LÄNSI - SAVO (1898, te Mikkeli) : zweedstalig.

VÄSTRA NYLAND (1881, te Tammisaari).

JAKOBSTADDS TIDNING (1898, te Pietarsaari).

Tegen het einde van de eeuw wordt de censuur door de Russen sterker aangeschroefd (het doel was van Finland een Russische provincie te maken) en de Finse pers bevond zich in een nationale verdedigingsstrijd. Ondanks de Russische bezetting zien we in het begin van deze eeuw het economisch, sociaal en cultureel leven van het land zich ontwikkelen.

In 1905 kent de pers een zeer grote ontwikkeling. Een moderne pers kon evenwel niet ontstaan omwille van de Russische censuur. Het is slechts met de onafhankelijkheid van Finland dat er volledige persvrijheid is (1919).

3. De situatie van de Finse pers.

a. De Finse pers kent een aantal politieke kranten, die een wisselvallige geschiedenis achter de rug hebben. Daarnaast vindt men ook kranten die niet partijgebonden zijn. Zij kunnen ingedeeld worden in verschillende categorieën :

- grote provinciale bladen
- kleine lokale bladen
- ex-politieke bladen die een zeker heimwee hebben naar hun oude partij
- commerciële of economische bladen in de nieuwe industriële agglomeraties.

In 1920 telde de Finse pers 120 kranten

1930	123
1940	121
1950	115
1960	99
1961	92

Het aantal kranten vermindert, maar toch minder dan in de andere Scandinavische landen.

b. Vrijheid

De Fin Antti Chydenius, lid van het Zweedse parlement was de eerste om de gelijkheid betreffende de persvrijheid vast te leggen (1766). Dit duurde slechts tot Finland onder Russische heerschappij kwam te staan in 1809.

Er was maar één blad en de autoriteiten trachtten alle informatie betreffende het politieke regime te censureren :

- 1829 - Censor Ship Comitty. Deze censuur werd fataal voor de pers.
- 1850 - alles mag gepubliceerd worden behalve publicaties betreffende economische en religieuze onderwerpen
- 1865 - wet betreffende de persvrijheid; het censuurmechanisme wordt echter terug ingebouwd
- 1905 - vrijheid van de pers; nochtans wordt op deze legalisatie een zekere druk uitgeoefend tot 1919.

Bij het verdrag van Versailles werd Finland beschouwd als een vrije en onafhankelijke republiek. Sindsdien, uitgenomen in de 2de Wereldoorlog, heeft Finland persvrijheid (relatief).

c. Karakteristieken

De pers wordt in elk land gekenmerkt door de nationale karakteristieken, cultuur, interesse, enz.

In Finland (ingedeeld in provincies) bestaat de pers uit nationale, provinciale en lokale bladen.

Provinciale bladen hebben een grote verspreidingsoppervlakte. Lokale bladen worden het meest verspreid in een bepaald distrikt en zijn geconcentreerd rond lokale gebeurtenissen. Hiervan worden er 90 verspreid :

1 - 3 maal per week

18 - 2 " " "

70 - 1 " " "

1 - 3 maal in de maand.

De invloed van de politieke partijen is het grootst bij de communistische bladen. Partijpolitieke overwegingen komen veel voor in arbeiderskranten, minder in de landbouwbladen.

De andere kranten hebben echter weinig politieke invloed.

Konservatieve kranten in de Finse taal : 14, oplage : 320.000

Landbouwbladen " " " " : 14, " : 320.000

Soc. democrat. " " " " : 10, " : 130.000

Komm. volksdemocr. " " " " : 7, " : 120.000

Sommige zweedstalige kranten zijn politiek onafhankelijk.

Aantal finstalige onafhankelijke kranten : 36, oplage : 890.000.

Een groot gedeelte daarvan wordt uitgemaakt door de liberale kranten : 6, oplage : 507.500, en door de conservatieve kranten : 8, oplage : 85.600.

De meeste Finse dagbladen hebben de vorm van een naamloze vennootschap. Ze zijn in handen van een groot aantal aandeelhouders of van een politieke partij, familiebedrijven buiten beschouwing gelaten.

Periodieken

In Finland verschijnen ook 1263 periodieken, die meestal in handen zijn van organisaties. De kindertijdschriften, de satirische bladen en de gewone nieuwsbladen nemen hier een voorname plaats in.

De voornaamste zijn: Suomen Kuvalehti (113.300)

Viikkosanomat (165.000)

Apo (275.000)

Seura (176.000)

Kotilicisi (117.000)

Het eerste geïllustreerde magazine werd uitgegeven in 1873.

Op dit ogenblik zijn er ongeveer 28 met een oplagecijfer van 2.044.000. Hierbij zijn er zeven met een oplage boven de honderdduizend.

4. Journalistenopleiding

Ongeveer 1/5 van de journalisten die bij de kranten werken hebben een academische vorming. De beste school is de universiteit van Tampere. Na 2 jaar mag men een redakteursexamen afleggen. Gedurende deze 2 jaar is de "Zeitungswissenschaft" het hoofdvak. Na deze 2 jaar kan men de graad van kandidaat in de Sociale Wetenschappen behalen of de licentiaatsproeven afleggen. In de universiteit van Helsinki is er een lectoraat voor "Zeitungskunde".

5. De Skandinavische Persagentschappen

Rond het midden van de 19e eeuw organiseerden private personen ondernemingen om nieuws te verspreiden en door te geven aan de kranten. De eerste doorbraak van de moderne pers en de technische ontwikkeling van de telegrafie stimuleerden de opbouw van een markt op dit domein.

Ritzausbureau (Deens) : opgericht in 1866 door Eric Nicolaï Ritzau. E.N. Ritzau was ook de leidende man van de nieuwsagentschappen in Noorwegen en Zweden. Het jaar na de oprichting van het Deense bureau, rijzen analoge ondernemingen op in de buurlanden.

Norsk Telegram Byra : werd opgericht in 1867 en fungeerde als private onderneming tot 1918 : toen werd het overgenomen door de Noorse pers. Europese agentschappen hebben een kontrakt gesloten met NTB om wereldnieuws aan te voeren (Reuter gevolgd in belangrijkheid door AFP en DPA). NTB heeft een permanente correspondent in Stockholm en zendt soms correspondenten uit voor belangrijke gebeurtenissen. Het is het enige Scandinavisch agentschap dat een foto-service van zichzelf heeft.

Tidnigarnas Telegram Byra (Zweden 1867) : verschillende kranten werden er lid van, zodat er reeds op dat ogenblik een controle was van de pers op de Zweedse agentschappen. In 1922 wordt Tidnigarnas Telegram Byra opgericht als nieuwsagentschap voor gans Zweden en de Zweedse bladen als enige deelhebbers (vorm van naamloze vennootschap).

Het centrale Finse nieuwsagentschap is Suomen Tietoimisto Finskanotisbyran en werd opgericht in 1887. De legale basis was een 17 punten kontrakt uitgedrukt door de Russische regering. Nu is het een gemeenschapsonderneming van de Finse kranten. Aanvankelijk was de Russische druk op Finland zeer hard en dit uitte zich vooral op het gebied van de persvrijheid. Tussen de twee wereldoorlogen ontwikkelde het Finse agentschap zich met dezelfde karakteristieken als de andere Scandinavische agentschappen. FNB's relatie met het Zweedse nieuwsagentschap was reeds vroeg nauw.

In 1965 kwam het buitenlandse nieuws voor

56 %	van Reuter
22 %	" AFP
7 %	" TT
3 %	" NTB
1,6 %	DPA
7 %	" andere.

6. Het buitenlandse nieuws in de Finse pers.

Finland ligt op de scheiding tussen Oost en West, doch is afhankelijk van de westerse bronnen voor de informatie over het oosten, Rusland inbegrepen. Er is een grote persvrijheid betreffende het publiceren van het buitenlandse nieuws. De grondwet van 1919 waarborgt de persvrijheid, maar de uitgever, auteur en drukker zijn direkt verantwoordelijk.

Een studie van 1964 door Prof. Raino Vekmas had als resultaat dat 20,6 % van het totale nieuws uit de ochtendbladen bestaat uit buitenlandse nieuws (foto's en illustraties inbegrepen). Prof. Vekmas ziet een relatie tussen de waarde van een krant in waarde en de hoeveelheid buitenlandse nieuws: hoe meer buitenlandse nieuws hoe hoger de krant wordt geschat. (Hij stelt dan ook de vraag of het omgekeerde ook niet mogelijk is.)

De studie van Vekmas wees uit dat 76 % van het buitenlandse nieuws ontvangen werd door de nieuwsagentschappen, die in grote mate afhangen van STT (Zweeds) en FN (Fins), die niet alleen zorgen voor binnenlands maar eveneens voor buitenlandse nieuws: zij krijgen informatie van AFP, Reuter, DPA, Ritzaus, TT, NTB, Tass, APN. Economisch nieuws is de meest dominante factor in het buitenlandse nieuws.

De Finse pers is sterk politiek gebonden, nochtans zijn er slechts 60 dagbladen in Finland die onder direkte controle staan van politieke partijen. Daarentegen is zij ook sterk westers georiënteerd. Hiervoor kunnen verschillende redenen zijn vb. antipathie ten opzichte van de Russische cultuur en interesse voor de westerse. Geografische en politieke factoren spelen hier ook hun rol.

Bibliografie

- K. NERDENSTRENG, La Gazette, Consumption of massmedia in Finland, nr. 4, 1969, blz. 249.
- E.A. BERG, The development of the press in Finland, La Gazette, 1963, nr. 9, blz. 101-107.
- Jan Otto NODIG, La Gazette, The Scandinavian newsagencies, 1963, nr. 9, blz. 143-148.
- UNESCO-onderzoek, Journalism Quarterly, 1968, nr. 45, blz. 516-521.
- DE PERS, Steun aan de pers, juni 1968, blz. 38.
- Encyclopedia Britannica, deel 16, blz. 400.
- Forsten STEINBY, La Finlande Hier et Aujourd'hui, La Presse Finlandaise.
-